

A Közös Piac nyelvi dilemmái

„Az ügy elintézettnak tekinthető, most már csak a francia nyelvért kell megvívni a csatát“ — mondotta Nagy-Britannia közös piaci belépéséről szólva egy magas beosztású francia tisztségviselő, Heath angol miniszterelnök Párizsba érkezése előtt. S a Köztársaság elnöke is ezt a nézetet vallja; erről tanúskodnak belgiumi látogatása alkalmából tett nyilatkozatai; szerinte ha Anglia közös piaci tagsága után a francia nem marad „Európa első érintkezési nyelve, akkor Európa sohasem lehet valóban európai“.

Nosztalgiaja volna ez egy olyan korszaknak, amelyben földrészünkön mindenki, aki adott magára, rangon alulinak tartotta a francián kívül minden más nyelv használatát? „Németül a lovaimhoz szólok“ — mondotta Nagy Frigyes. A klasszikus irodalmon nevelkedett értelmiségi aggodalma volna egy olyan nyelv miatt, amely tőle teljességgel idegen? Az igazat megvallva, nem egészen világos, miért volna a franciánál kevésbé „európai“ hatvanmillió angol és ír anyanyelve, amely már jól ismert volt egész Észak-Európában, mielőtt Amerika kezdett beleszólni dolgainkba, s amelyen Shakespeare-től Joyce-ig Európa jó néhány legnagyobb írója alkotott. Mi volt Newton génuszánál és Byron romanticizmusánál európaibb s európaibbnak tudott? René Pomeau bizonyára tiszta európai lelkiismerettel szánt egy egész fejezetet az „angol Európára“ a XVIII. század intellektuális Európáját lebilincselően bemutató *Europe des lumières* című művében.

Igaz, az angol nyelv amerikanizálódik — Amerikában, azon egyszerű oknál fogva, hogy a nyelv ott mindenekelőtt a négy világtájról jöttek egységét hivatott biztosítani, s a soha nem tapasztalt méretű gazdasági fejlődés közepette kényelmesen használható, világos terminológiára van szükség. Miként Pompidou elnök a *Soir*-ban megjelent nyilatkozatában kifejtette, természetes, hogy az amerikai nyelv éppen az új szavak alkotásában megnyilvánuló rendkívüli könnyedségével befolyásolta az angol szigetek nyelvét. De Bernard Shaw szellemes mondása, amely szerint Anglia és Amerika két, egyazon nyelvtől elválasztott ország, igazabb, mint ahogy azok képzelhetnék, akik sem Angliát, sem Amerikát nem ismerik. A Westminsterben és a washingtoni Capitoliumban használt nyelv különbözősége nem csökkent érezhetően azóta, amióta René Clair *Fantôme à vendre* című filmje legsikerültebb kockáit éppen e differencia érzékeltetésének szentelte. Tegyük hozzá: az Egyesült Államokban soha senkinek eszébe sem jutna az utazgató idegent angol kiejtéséért megszólítani (sőt, inkább bókot kap érte), de nincs az a londoni szállodaportás, aki a fintortól meg tudná tartóztatni magát, ha valaki — a felvonó iránt tudakozódva *lift* helyett *elevator*-ról szól.

Persze, mindezzel nem óhajtjuk kisebbiteni a francia nyelvért megvívandó csata fontosságát. Azért még nem érhet a sovinizmus vádja, mert képtelenek vagyunk aggodalom nélkül gondolni egy olyan világra, amelyben Villon, Chateau-

briand és Marcel Aymé nyelve holt nyelv, s amelyben az árnyalatok, érzelmek, szenvedélyek, a jog már csak a *drugstore*-ok angoljával lennének kifejezhetőek.

De nem lehetetlen, hogy maguk az angolok is legalább annyira félnek attól a világtól, mint mi. Ismerik a különbözőség becsét, hiszen — akárcsak mi — ők is egy olyan nép örökösei, amely az évszázadok során rendkívüli sikerrel túlélte minden asszimilációs kísérletet. S éppen a francia nyelvért vívandó csatában nem feltétlenül paradoxális vagy illuzórikus igyekezet az angolokat szövetségesként a magunk oldalára állítani. Egyébként mindenki jól tudja — vagy tudnia kellene —, hogy az Egyesült Királyság közös piaci belépése legelszántabb híveinek sorában jelentős számú olyan személyiség található, aki ismeri nyelvünket, s még tökéletesebben szeretné beszélni. És fordítva: az európaival szemben ellenséges „sziget-reflex” kiváltképpen azokban a körökben tapasztalható, amelyekben — az oktatás vagy az anyagi eszközök elégtelensége miatt — tovább élnek a félelem reflexei az ismeretlen nyelvű országgal szemben; e félelmeket régebben a „pápistaság” kelthette, majd a modern Babilonnak tulajdonított feslett erkölcsiség feltételezése.

A nyelvi azonosság semmiképpen sem elegendő az együvértartozás érzetének megalapozásához. Churchill valószínűleg azért kardoskodott annyira az angol nyelvű népek közössége mellett, mert édesanyja amerikai volt. De az eljövendő Egyesült Államok fellázadt gyarmatosai angol nyelvű angolgyűlölk voltak. Ügyszintén az írek. Akik Indiát, Ghanát vagy Kenyát felszabadították az angol iga alól, az angol kultúra neveltjei voltak. „Elhozzuk nektek azt a nyelvet, amelyen majd kiutasítok bennünket” — mondotta száz esztendővel ezelőtt Elphinstone, Bombay egyik legfelvilágosodottabb kormányzója. Nekünk hasonló tapasztalataink voltak Észak-Afrikában. Ne essünk tévedésbe: ne avassuk politikai posztulátummá azt, ami esetleg csupán a „lokálpatrióta komplexus” vetülete; gyámoltalanságra vall idegenkedni egy olyan kultúrától, amely idegen, amelyet nem ismerünk; ez már csak azért is különös, mert a francia nyelv az angol egyik fő alkotórésze, és a *frenghish* mániája sem sokkal kevésbé elterjedt a Csatornán túl, mint nálunk a *français*-é.

A vita tárgyára, a Közös Piac nyelvi problémáira visszatérve, emlékeztetünk arra, hogy a Közös Piacnak jelenleg négy hivatalos nyelve van: a francia, a német, az olasz és a holland. Ha befogadják a négy új jelentkező országot, a jelenlegi négy hivatalos nyelvhez még legalább az angolt, a dán és a norvégét kell hozzáadni (esetleg — mindkét norvégét: Norvégiában ugyanis két, egymástól lényegesen különböző nyelv él egymás mellett; igaz, az egyik alaktanilag nagyon közel áll a dánhoz). S miért ne kérhetné Írország, hogy vegyék fel a hivatalos nyelvek sorába a gaelt is? A józan ész kétségtelenül megkívánja, hogy beérjék egy olyan megoldással, amely az Egyesült Nemzetek Szervezetében, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezetben és az Európa Tanácsban honosodott meg: ezek a szervezetek két tárgyalási nyelvet használnak, az angolt és a franciát anélkül, hogy a kettő közül valamelyiknek elsőbbségi joga volna.

Mindezekben az intézményekben nyelvünk becsülettel megállja a helyét. Sőt, az ENSZ-ben — a francia nyelvű afrikai országok belépésének köszönhetően — megszilárdította pozícióit. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezetben bizonyos munkacsoportok főként az angol, mások viszont inkább a francia nyelvet használják tagjaik személyiségének megfelelően anélkül, hogy egyik vagy másik nyelv gyakoribb használata különleges problémákat vetne fel. Míg több földközi-tengeri ország, Svájc és Ausztria jelenlétének tulajdoníthatóan Brüsszelben megmarad egy jelentős francia nyelvű csoport, Nagy-Britannia, Írország, Norvégia és Dánia belépése kétségtelenül véget vet annak a monopóliumnak, amelyet — úgy vélik — a francia nyelv élvez a Bizottságban; de ez a monopólium talán nem is

olyan teljes, amilyenek mondják, hiszen a *Sunday Times*ből megtudhattuk, hogy például Deniaud angolul szokott beszélgetni német kollégájával, Dahrendorffal. De teljességgel átengednők magunkat a defetizmusnak, ha azt hinnők, hogy az angol nyelv automatikusan a francia helyébe lép. Egyébként — ha hihetünk a *Financial Times*nak, márpedig nemigen szokott megbízhatatlan forrásból eredő értesüléseket kolportálni —, Heath angol miniszterelnök megfogadta Pompidou elnöknek, hogy franciául tudó tisztviselőket nevez ki Brüsszelbe.

Hogy továbbra is franciául beszéljenek a belgumiak, a luxemburgiak s az olaszok, az képviselőink ama elszántságától függ, hogy ezután is franciául beszéljenek Belgiumban. A németek és a hollandok, ha jól ismerik nyelvünket, szintén gyakran beszélnek franciául, s a továbbiakban miért mondanának le erről? Másrészt nem illik lebecsülni egy olyan város konkrét befolyását, amelynek lakossága többségében francia nyelvű, ahol francia nyelven folyik a tanítás, ahol az asszonyoknak franciául kell megszólalniuk az üzletekben.

Következésképpen: a francia nyelv jövője mindenekelőtt *annak az erőfeszítésnek a függvénye, amelyre érette a franciák hajlandók.* A következő évek során nyelvünk minősége a francia terjedésében legalább olyan fontos lesz, mint az ország vezetőinek arra irányuló igyekezete, hogy ne hagyják elvülni a francia nyelv szerzett jogait. A köznyelv elarasztása angolszász kifejezésekkel úgysem várattott magára Nagy-Britannia közös piaci belépéséig, s túlélte hazánk kilépését is a NATO-ból. S ez az irányzat csak akkor szűnik majd meg hatni, ha a francia valóban ismét a kor követelményeinek megfelelő *jó nyelv*vé válik, olyanná, amely nem szikkad ki; s ezért két fronton kell harcolnunk: a „szóteremtésért“, azaz a szóalkotásért és a nyelv tisztaságáért.

Mindenekelőtt kényelmes és kifejező szavakat kell kitalálni a XX. század tárgyainak és eszméinek jelölésére; szívesen emlegetjük ezzel kapcsolatban az *avion* példáját: rövid idő alatt letaszította a trónról a régies hangzású *aéroplane*-t. Mint-hogy azonban a lökhajtásos gép jelölésére már nem sikerült találnunk megfelelő rövid szót, manapság már mindenki a hangutánzó *jet* szót használja; a *jet* kitűnő bizonyítéka annak, hogy az angolszászok szükség esetén, akár a franciából is mérítve, milyen kifejező egytagú szavakat képesek alkotni. Magától értetődőnek kellene lennie, hogy egy-egy ilyen szó keresésekor az egyszerűség, a jóhangzás, a frissesség követelményei vezérlik a képzeletet és a választást. A hosszú vagy pedig a görög gyökből „mindenfélével“ gyártott szavak nem versenyképesek, hogy kereskedelmi zsargonban fejezzem ki magam: még kevésbé azok a tudákos újítások, amelyeknek bevezetéséről egy bizonyos iskola álmodozik; a választékosság — egyébként dicséretre méltó — gondja elfelejteti ezzel az iskolával a kitalált szavak visszataszító hatását.

A XVIII. században a franciát géniusza avatta egész Európa nyelvévé, tisztasága, alkalmassága arra, hogy a pontosság minden árnyalatát kifejezze. Ha elveszíti e lényeges tulajdonságát s a cselekvő ige kedvelését, és hagyja, hogy elárassza a megközelítő helyesség és a pontatlanság köde, a nominalizmus terhe, akkor vonzóerejének és jó hírének rövidesen vége, mégpedig nemcsak a Közösségen belül, hanem azokban az országokban is, amelyekben pedig kultúránk túlélte a gyarmattalanítást.

Ezzel nem azt akarjuk mondani — sőt, éppen az ellenkezőjét —, hogy mindenáron át kellene menteni a helyesírás és mondatban bonyolultságát, ama kor örökségét, amikor — magában Franciaországban is — csupán egy művelt kisebbség beszélt valóban jól franciául; ez a bonyolultság bajosan maradhatna életben az általánossá vált nevelés korszakában. A fejlődés egyébként gyakran spontán érvé-

nyesül: nemigen használják már az *imparfait du subjonctif*ot és a *passé simple*-t. Nem kérünk egyebet azoktól, akik bármilyen szinten tanítják vagy terjesztik nyelvünket, csupán azt, hogy igyekezzenek mindenkibe beleoltani a szabatoság egyfajta megszállottságát. Talán semmire sincs nagyobb szükség szerencsétlen világunkban, amely sohasem volt hajlamosabb üres szavakkal kábítani magát.

Valamely nyelv tekintélye és vonzóereje nemcsak a nyelvet beszélő nép anyagi erejének függvénye. Ha csak az anyagi erőből függne, mivel lehetne megmagyarázni a római birodalom hellénizálódását — Athén bukása után? Az angollal folyó versenyben igen-igen előnyös helyzetre számíthatna az a francia nyelv, amely hagyományos kellemét korszerűséggel és dinamizmussal gazdagítaná.

De miért is szólunk versengésről? A nyelvek harcának gondolata abban a filozófiában gyökerezik, amely a nemzeteket örök antagonizmusra ítélnek tartja. Ha két — egyetemes kultúrájú — ország rászánja magát az együttműködésre, miért ne általánosíthatná egymás nyelvének tanítását? A feladat nem megoldhatatlan, ha a gyermekeket kicsi korukban kezdik tanítani, ezt tanúsítják a közelmúltban végzett franciaországi kísérletek. Az utóbbi években Angliában is sokat haladt a francia nyelv tanítása. Ezeknek az erőfeszítéseknek a párhuzamos kibontakoztatása a Csatorna mindkét oldalán e kormányok fő céljai közé tartozhatna.

S ki tagadná, hogy valamely idegen nyelv és kultúra alapos ismerete nemcsak a tudás gyarapodásához vezet, hanem — az összehasonlítás és a fordítás állandó gyakorlása révén — a saját nyelv és kultúra tökéletesebb elsajátításához is?

André Fontaine

Megjelent a *Le Monde* 8201. számában.

A Hold joghelyzete

A *Korunk* 1969. 6. számában már foglalkoztam, általánosságban, az égitestek joghelyzetével. Azóta az államok tevékenysége a kozmikus térségben új, jelentős tettekkel gazdagodott.

Az Egyesült Államok Apollo-programjának lebonyolítása során számottevő eredmények születtek a Föld természetes bolygójának közvetlen megismerésében. E tekintetben kiemelkedik az *Apollo—15* legénysége által sikeresen végrehajtott program; különösen figyelemre méltóak az űrhajósoknak a Holdon végzett kutatásai. Az első szovjet holdjármű, a *Lunohod—1* tevékenysége pedig nagy sikere a Hold közvetett, robot-szerkezet útján végzett felderítésének.

Az államoknak ez az egyre fokozódó holdi tevékenysége újabb és újabb kérdéseket vet fel az űrjog körében a Hold feltárásának és kiaknázásának vonatkozásában. Nem véletlen műve a Szovjetunióknak az a javaslata, hogy tűzzék az ENSZ-Közgyűlés XXVI. ülészakájának napirendjére a Holdra vonatkozó nemzetközi egyezmény megvitatását és elfogadását, sem pedig az, hogy a Brüsszelben rendezett nemzetközi űrjogi kollokvium (1971. szeptember) napirendjére tűzte a holdlaboratóriumok joghelyzetének kérdését.

A Hold és a rá vonatkozó jogrend kérdései iránt az államok és a népek részéről megnyilvánuló különös érdeklődés azokban a sajátos kapcsolatokban leli magyarázatát, amelyek Földünk és természetes bolygója között állanak fenn, továbbá abban is, hogy a Hold kiváló feltételeket nyújt azokhoz a kísérletekhez, amelyek megnehezít vagy lehetetlenné tesz a földi atmoszféra. A Hold a csillagá-

szati megfigyeléseknek fontos támaszpontja, és előreláthatólag jelentős úrkikötője lesz a más égitestek felé irányuló hosszútartamú űrrepüléseknek.

Melyek azok a jogszabályok, amelyek ezt a tevékenységet áthatják? Kié a Föld természetes bolygója? Milyen joghelyzetben vannak a Hold természeti kincsei?

Ezekre az ember holdbeli tevékenységével kapcsolatban felmerülő kérdésekre bizonyos mértékben választ találunk a Hold joghelyzetére vonatkozó szovjet egyezmény-tervezetben (közvetítették a *Pravda* 1971. június 9-i számában). Ez a dokumentum először is tárgyhöz alkalmazza az államok — az atmoszférán kívüli tér (beleértve a Holdat és a többi égitestet is) feltárására és használatára vonatkozó — 1967. január 27-i űrjogi egyezményének általános elveit. Ilyen értelemben újra kinyilatkoztatja azt az űrjogi elvet, amely szerint az atmoszférán kívüli tér és az égitestek csakis békés célra használhatók, s magában foglalja annak tilalmát, hogy a Holdon erőszakhoz vagy erőszakkal való fenyegetéshez folyamodjanak. Ebben az a törekvés jelentkezik, hogy a meg nem támadás nemzetközi jogi elvét kifejezetten kiterjesszék az államok holdi tevékenységére is.

Ez a szabatos megfogalmazás, amely az égitestek csakis „békés célra“ történő használatának fogalmi meghatározásában új elemként jelentkezik, egyben értékes hozzájárulás az államok azon kötelezettségének hangsúlyozásához, hogy a Holdon ne folytassanak olyan tevékenységet, amely feltételezi a más állammal szembeni erőszak alkalmazását vagy az erőszakkal való fenyegetést. Ugyancsak javallott az államok kötelezése arra, hogy tartózkodjanak mindennemű olyan szerkezet holdkörüli pályára juttatásától, amely nukleáris vagy más típusú tömegpusztító fegyvert hordoz. Nem engedhető meg továbbá tömegpusztító fegyverek elhelyezése a Hold felszínén, sem katonai támaszpontok, erődítmények létesítése, sem pedig bármely fegyvertípus kipróbálása vagy hadgyakorlatok tartása.

Amellett, hogy az államok a Holdat kizárólag békés célokra használhatják, a Föld e természetes bolygóján kifejtett emberi tevékenység jogrendjének meghatározásában részt vevő másik alapelv az, amely az államok minél szorosabb és lojálisabb nemzetközi együttműködésére vonatkozik. A nemzetközi együttműködés a jelenkori nemzetközi jognak, következképpen az űrjognak is alapelve. A szovjet tervezet III. szakasza előírja, hogy azoknak az államoknak, amelyek a Hold feltárásában és használatában részt vesznek, szem előtt kell tartaniuk az emberiség jelen és jövőendő nemzedékeinek érdekeit, minden állam jogait.

Holdbeli tevékenységük során az államok mint együttműködésük egyik fontos vonatkozását nem nélkülözhetik az e tevékenységükre vonatkozó információk kölcsönös cseréjének megszervezését. E tekintetben a kezdetet azok az Egyesült Államok közöttette információk jelentik, amelyeket az *Apollo—11* legénysége hozta holdkötetek vizsgálata szolgáltatott. E tárgykörben a nemzetközi együttműködés kiterjed az államok közötti kölcsönös segélynyújtásra is a Holdon kifejtett tevékenységükkel kapcsolatban. A Holdra vonatkozó szovjet egyezmény-tervezet, ilyen vonatkozásban, arra kötelezi az államokat, hogy minden lehetséges intézkedést tegyenek meg a Holdon tartózkodó emberek életének és egészségének oltalmára, mivel az asztronauták az egész emberiség küldötteinek tekintendők. Hasonlóképpen megnyilvánul az államok kötelezettsége a tekintetben is, hogy a Holdon veszélybe került embereknek állomásaikon, berendezéseikben vagy szerkeze-teikben menedékhelyet biztosítsanak.

Mivel az államok tevékenysége az atmoszférán kívüli és a holdkörüli térben, valamint magán a Holdon is egyre fokozódik, a jövőben olyan balesetekre is sor kerülhet, amelyek harmadik államoknak anyagi kárt vagy embervesztéséget okoznak. Ezek a lehetőségek, párhuzamban a Földön lehetséges hasonló bal-

esetekkel, arra készítették az ENSZ-et, hogy foglalkozzék az űrtárgyak okozta károkért vállalt felelősségről szóló egyezmény előkészítésével. Az atmoszférán kívüli tér békés használatát előmozdítani hivatott ENSZ-bizottság jogi albizottságának ez évi ülészakán kidolgoztak egy egyezmény-tervezetet az űrjogi felelősségről, amelyet az ENSZ Közgyűlésének XXVI. ülészakán fognak megvitatni. E dokumentum — csakúgy, mint az 1967. évi üregezmény is — leszögezi, hogy a Földön, az atmoszférán kívüli térben vagy az égitesteken okozott károkat felelősség terheli azt az államot, amely a károkozó tárgyat felbocsátotta vagy annak felbocsátását lehetővé tette, illetőleg, amelynek területéről vagy amelynek berendezései segítségével a felbocsátás bekövetkezett.

Az űrjognak ezt a szabályát megerősítették a Belgrádban ez év július havában megtartott „Világbéke a jog által“ elnevezésű konferencia alkalmával is. Ennek során fiktív pert tárgyaltak meg. Ennek tárgya: a feltevés szerint Földre zuhant űrrakéta kiváltotta baleset, amely anyagi károkat okozott és több személy életét kioltotta. Az ítélotanácsban helyet foglaló bírák illetőségi összetétele a következő volt: jugoszláv, hindu, libériai, norvég és ghanai. Az elnöki tisztet Earl Warren, az Egyesült Államok Legfelső Bíróságának volt elnöke töltötte be. Ennek a nemzetközi összetételű törvényszéknek a megalakítása azt az eszmét sugalmazhatná, hogy az űrbalesetek, illetve az államok közötti űrjogi viszályok esetében ilyen törvényszékeknek kellene ítélniük. Ez azonban az állami szuverenitás elvével kerülné szembe. A mai nemzetközi jog értelmében a nemzetközi viszályok megoldásának békés eszközeit, tekintet nélkül a viszály jellegére, csakis az érdekelt államok kifejezett beleegyezésével lehet igénybe venni.

Érdekes az említett fiktív törvényszék elé terjesztett ügy tényállása: egy olasz gyártmányú, de japán rakétával ellátott űrjárművet a NASA Cape Kennedy-i támaszpontjáról indítanak el. Az visszazuhan a jugoszláv szövetségi parlamentre és ott megöl egy abesszin diplomatát, továbbá megsebesít egy venezuelai turistát. A „törvényszék“ kimondta, hogy az űrjármű okozta károkért az Egyesült Államok viseli a polgári felelősséget. E „határozat“ indokolásában arra hivatkozik, hogy jogi hasonlóság (analógia) áll fenn az ilyen természetű űrbalesetek és az autóbalesetek között. Mindkét esetben a kárfelelősséget az a személy viseli, aki a károkozó járművet használja. Ez az analógia azonban csak bizonyos mértékig tartható fenn, mivel az űrtevékenység lebonyolításának feltételei, akárcsak maga az űrjog is, a kárfelelősség tekintetében lényeges különbségeket is mutatnak, szemben a földi emberi tevékenységgel és az azt szabályozó joggal.

Az egyezményesen elfogadott űrjogban meghonosodott az atmoszférán kívüli térbe és az égitestekre való behatolásnak az államokat megillető szabadság-elve is. Ennek megfelelően a Holdnak „nyitva“ kell lennie az összes államok számára, s ezek felszínén, altalajában vagy a holdkörüli térben bárhol kifejthetik tevékenységüket. Ez azt jelenti, hogy minden állam jogosult űrtárgyak elhelyezésére a Hold térségében, valamint arra is, hogy ily tárgyakat a Holdról más irányba röpítsen vagy holdkörüli pályára helyezzen. Az államok bármely űrszerkezete, illetve ezek személyzete szabadon közlekedhet a Holdon vagy a holdkörüli térben.

Az államoknak ez a cselekvési szabadsága, illetve az emberi tevékenység szabadsága a Holdon mégsem tekinthető „abszolút“ szabadságnak, olyannak, amely magában foglalhatná az államoknak azt a jogát, hogy tetszésük szerint bármit megtehessenek. Az űrjogban már leszűrődött az a szabály, hogy általában az atmoszférán kívüli térben és az égitesteken, de a Holdon is, az államok tevékenysége nem akadályozhatja más államok ilyen természetű tevékenységét.

Szoros kapcsolatban van az államoknak a Holdra kiterjedő cselekvési szabadságával az a szabály is, hogy a Hold felszíne és altalaja, akárcsak a holdkörüli tér, nem tehetők nemzeti elsajátítás tárgyává, azaz nem terjeszthető ki rájuk — sem használat, sem foglalással, sem pedig bármely más cselekménnyel — valamely állam vagy államcsoport szuverenitása. A Holdra vonatkozólag az államok nem létesíthetnek „nemzeti sávokat“, azokhoz hasonlóan, amelyeket az Arktiszon vagy az Antarktiszon létesítettek egyes államok szuverenitása alatt. Ellenében a földi valósággal, a Holdat az államok nem oszthatják fel maguk között, sem gyarmati jelleggel, sem pedig érdek-, illetve befolyási övezetek jellegével. Itt nem alkalmazható az első foglalo „szabálya“ sem, tekintet nélkül arra, hogy a foglalás fiktív (jelképes) vagy reális (valóságos) jellegű. Ez a tény újra csak olyan elemet tartalmaz, melynek következtében az űrjog minőségileg különbözik az embernek ember általi kizsákmányolásán alapuló társadalmi rendszerek nemzetközi jogától.

Az űrjognak ebből a fontos szabályából kiindulva a szovjet Holdegyezmény tervezete kimondja, hogy a Hold felszíne és altalaja sem államok, sem nemzetközi vagy nemzeti szervezetek, sem pedig fizikai személyek (emberek) tulajdona nem lehet. Berendezések vagy felszerelések elhelyezése a Hold felszínén vagy altalajában nem teremt tulajdonjogot a Hold megfelelő övezeteiben azon államok részére, amelyek ott elhelyezték tárgyaikat.

Ez a dokumentum továbbmenőleg leszögezi, hogy a Hold felszíne és altalaja nem tehető engedményezés, csere, adásvétel, bérlet, ajándékozás vagy más, akár visszerthes, akár ingyenes szerződés tárgyává. Mintegy kiegészíti az űrjognak ezt az elvét az a szabály, hogy az államok tulajdonjoga fennmarad azokra a dolgokra vonatkozólag, amelyeket a Hold felszínén, annak altalajában vagy a holdkörüli térben elhelyeztek. Hasonlóképpen megtartják joghatóságukat az államok a Hold térségében tartózkodó állampolgáraik felett. Az űrjognak ezeket a szabályait alkalmazták majd a Holdon vagy annak térségében elhelyezendő űrlaboratóriumok esetében is, mégpedig függetlenül attól, hogy ezekben tartózkodnak-e emberek vagy sem.

Az Apollo-űrűrhajók legénysége által a Holdra telepített berendezések, illetve az első szovjet holdjármű, a *Lunohod-1*, a holdlaboratóriumok (emberi személyzet nélküli) kezdeti formáinak tekinthetők. A nem nagyon távoli jövőben, az űrtechnika fejlődésével lépést tartva, megépítik az első, emberi személyzettel ellátott (lakott) űrlaboratóriumokat is. Ezen űrlaboratóriumok tevékenysége jogi szempontból új problémákat fog felvetni, s szabályozásuk fejleszteni és gazdagítani fogja elsősorban az űrjogot, egyszersmind azonban az államok belső jogát is. Például szükségessé válik e laboratóriumok működési szabályzatának, a személyzetük tevékenységét és magatartását előíró szabályoknak a kidolgozása.

Ami a Hold természeti kincseinek felkutatását és kiaknázását illeti, ennek csakis békés célokra, az egész emberiség javára és hasznára kell történnie. Evégből szükség van egy külön nemzetközi egyezmény megkötésére.

A Holdon folyó bármiféle tevékenységük közben az államoknak még két további kötelezettséget is teljesíteniük kell: annak biztosítását, hogy holdi tevékenységük következtében a Hold térségének egyensúlya nem fog megváltozni; továbbá a Hold és a holdkörüli térség megfertőzésének megakadályozását. E követelmények teljesítése nemcsak azért szükséges, hogy a Holdon biztosítani lehessen az emberi tevékenységet, hanem azért is, hogy megmaradjon a naprendszerünkben uralkodó általános egyensúly, különösen pedig a Föld és annak természetes bolygója között fennálló egyensúly.

Martian Niciu